

MÙA XUÂN VÀ NÉT ĐẸP TRONG TRUYỀN THỐNG TẾT CỔ TRUYỀN CỦA DÂN TỘC VIỆT NAM

Diệu Thuần

Trời có Xuân, Hạ, Thu, Đông; cuộc thế có sanh, trưởng, thâu, tàng. Mùa Xuân vạn vật hồi sinh sau tiết Đông thiên giá rét. Đây là mùa khởi đầu cho năm mới, là giai đoạn vạn vật bừng lên sức sống mãnh liệt, cỏ cây hoa lá đua nhau khoe sắc thắm. Tùy theo phong tục của từng quốc gia, dân tộc, sẽ có những hoạt động đón chào mùa Xuân, chào năm mới khác nhau: Phương Tây bắt đầu năm mới vào ngày 01/01 dương lịch hằng năm, còn các nước phương Đông bắt đầu năm mới vào ngày mùng 01 tháng Giêng âm lịch.

Đất nước Việt Nam thuộc vùng Đông Nam Á với những phong tục tập quán đậm đà bản sắc dân tộc được thể hiện rõ nét qua Tết Nguyên Đán. Tết Nguyên Đán được xem là khởi đầu năm mới và “ăn Tết” là một tập tục cổ truyền có ý nghĩa đặc biệt mang đậm tính nhân văn được các thế hệ người Việt chắt chiu gìn giữ lưu truyền cho đến ngày nay.

Tết Nguyên đán là một phần không thể thiếu được trong văn hóa Việt Nam, phản ánh nhu cầu mong ước bình dị của người

Việt về một cuộc sống ấm no, hạnh phúc, yên lành, may mắn trong năm mới. Đây cũng là cơ hội để con người bày tỏ tinh thần tưởng nhớ cội nguồn tổ tiên gia đình, là dịp để tất cả những người con xa xứ cùng đoàn tụ quây quần sau một năm dài làm lụng vất vả, cũng là dịp để gắn kết tình cảm giữa người và người trong các mối quan hệ xã hội, thể hiện tình nghĩa xóm làng tối lửa tắt đèn có nhau.

Để chuẩn bị đón Tết Nguyên Đán, ngay từ sau Rằm tháng chạp, không khí đón Tết đã trở nên nhộn nhịp, nhà nhà nô nức đi chợ mua sắm; sơn phết, trang hoàng nhà cửa, dọn dẹp bàn thờ tổ tiên... Người dân Việt còn có phong tục đưa ông Táo về Trời vào ngày 23 tháng Chạp. Việc thờ các vị Thần Táo Quân của mỗi gia đình thể hiện tín ngưỡng dân gian, mỗi nhà được hộ trì có cuộc sống đầy đủ, đầm ấm, hạnh phúc, đã trở thành một nét đẹp truyền thống văn hóa tâm linh dân tộc.

Ba vị Táo Quân -Tranh dân gian Đông Hồ

Một trong những lễ hội vui Xuân của người dân Việt trước Tết Nguyên đán là đi chợ Tết, là một trong những thú vui đặc biệt của người mua cũng như người tham quan. Những phiên chợ này thường được nhóm họp vào dịp Tết từ 25 tháng chạp

đến trưa 30 tháng chạp, nhộn nhịp nhất là những phiên chợ đêm vào khoảng 28, 29 Tết, là nơi không chỉ bày bán tất cả các mặt hàng cần thiết trong đời sống để người dân sắm sửa cho đủ đầy trong ngày đầu năm mới, mà còn bán các sản phẩm đặc trưng không thể thiếu cho việc dâng cúng tổ tiên như các loại bánh mứt, nhang đèn, hoa quả,... cùng những nguyên liệu thiết yếu làm nên đặc sản ngày Tết như bánh chưng, bánh tét, thịt heo, dưa kiệu, tỏi, hành...

Chợ hoa Tết

Ngoài chợ truyền thống, một nét đẹp văn hóa không thể thiếu trong dịp Tết Nguyên đán tại Việt Nam là chợ hoa. Hoa là biểu tượng của cảnh sắc thiên nhiên, là linh hồn của cỏ cây hoa lá trang điểm cho đời thêm tươi đẹp, thiếu hoa là thiếu đi mùa xuân. Đến với chợ hoa xuân, ta sẽ cảm thấy được cái náo nhiệt, rộn rã của ngày xuân thấm đượm vào cỏ cây hoa lá. Người đến chợ hoa với một tâm trạng háo hức, vui vẻ, hòa mình cùng nét đẹp thiên nhiên của tạo hóa, với những nụ cười luôn rạng rỡ trên môi như trút đi bao buồn phiền, khó khăn trong cuộc sống, để hòa mình cùng sự hồi sinh của hoa lá khoe sắc muôn màu. Chợ hoa xuân cũng là những hình ảnh gắn liền với tuổi thơ của bao thế hệ mỗi khi tết đến.

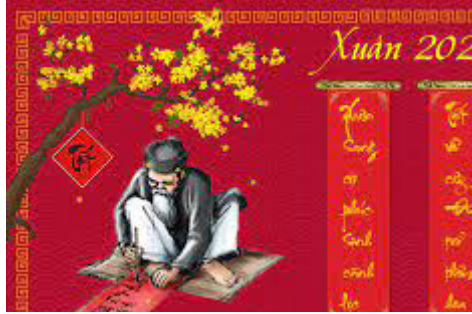
Chợ hoa ngày Tết (Ảnh: Internet)

Ông Đồ già cho chữ

Một nét văn hóa truyền thống dân tộc đặc trưng của ngày tết cổ truyền Việt Nam là hình ảnh “Ông Đồ già” được nhắc đến trong bài thơ của thi sĩ Vũ Đình Liên:

*“Mỗi năm hoa đào nở
Lại thấy ông đồ già*

*Bày mực tàu giấy đỏ
Bên phố đông người qua¹*

Ngày xưa, ông đồ là những người tốt nghiệp khoa cử Hán học, không ra làm quan, ở nhà dạy học, hay viết chữ thuê để mưu sinh, được gọi là thầy đồ. Người Việt xưa có truyền thống xin chữ, rước chữ, thờ chữ Hán gọi là chữ Nho, vì cho rằng đây là chữ của Thánh Hiền. Thường vào những ngày Tết, trong dân gian có tục cho chữ, xin chữ; cho nên hình ảnh ông Đồ già, bày mực tàu, giấy đỏ trong một thời gian dài đã trở thành một nét văn hóa, không chỉ tiêu biểu ngày Tết cổ truyền, mà còn thể hiện một thú chơi tao nhã, văn hóa của người dân Việt, ẩn chứa lòng tự hào dân tộc cùng trí thông minh sáng tạo, nét tài hoa của con người Việt Nam mà tiền nhân muốn truyền lại cho con cháu. Tuy nhiên, kể từ khi chế độ thi cử phong kiến bị bãi bỏ thì chữ Nho đã không còn được coi trọng, sử dụng nhiều như trước, nên ngày Tết ít người chơi chữ, và hình ảnh ông đồ ngày càng hiếm thấy, chỉ còn trong ký ức của người hoài cổ được nhà thơ Vũ

---

1. Bài thơ *Ông Đồ* của Vũ Đình Liên.

Đình Liên cảm tác trong đoạn cuối bài thơ:

*“Năm nay đào lại nở
Không thấy ông đồ xưa
Những người muôn năm cũ
Hồn ở đâu bây giờ?”*

Trong những năm gần đây, khuynh hướng quay về cội nguồn văn hóa được khởi xướng trong giới trẻ Thành phố, và hình ảnh “ông Đồ” lại được tái hiện trong các lễ hội Tết, như tại Nhà Văn hóa Thanh niên Tp. Hồ Chí Minh. Đặc biệt, không chỉ có những ông đồ già áo the khăn xếp, mà còn có những ông đồ, bà đồ trẻ mặc áo dài, khăn đóng ngồi cho chữ, không chỉ cho chữ Hán, mà còn có thể cho chữ Quốc ngữ viết theo lối thư pháp, phục hồi tục cho chữ, xin chữ được khách du xuân hưởng ứng rất nhiều.

Ông Đồ ngày nay (Ảnh: Internet)

Tảo mộ ngày Tết

Người Việt Nam vốn coi trọng tinh thần uống nước nhớ nguồn, luôn tưởng nhớ đến công lao của các bậc anh hùng đã hy sinh xương máu cho nền độc lập, tự do của tổ quốc, và đặc biệt dù là

người có tôn giáo hay không cũng đều có tục lệ thờ cúng ông bà tổ tiên, những người đã tạo dựng nên sự nghiệp cho con cháu thừa hưởng. Thế nên, trong những ngày cận tết, việc tảo mộ, dọn dẹp sạch sẽ nơi an nghỉ của người đã mất cũng cũng được mọi người quan tâm chăm sóc. Đây là một việc làm vô cùng ý nghĩa thể hiện truyền thống hiếu đạo tốt đẹp của dân tộc.

Bàn thờ ông bà ngày Tết

Người Việt quan niệm ngày Tết là dịp để trút bỏ những điều không may mắn, buồn phiền trong năm cũ để chuẩn bị đón chào năm mới với hy vọng một sự bắt đầu mới sẽ mang lại mọi sự may mắn tốt đẹp mới, cho nên việc dọn dẹp nhà cửa trong ý nghĩa xua tan những tà khí, rủi ro, cho sinh khí tăng vượng; trong đó, việc quét dọn bàn thờ tổ tiên, chùi lư cho sáng bóng, thay cát mới cho bát hương,... là những việc làm không thể thiếu, để rồi tiếp theo là chọn mua hoa quả, để đến ngày 30 Tết, trên bàn thờ bên phải là bình hoa thật tươi thắm và bên trái là mâm ngũ quả với ý nghĩa vô cùng sâu sắc, nhằm thể hiện lòng hiếu thảo và ước mong những điều tốt lành nhất của gia chủ khi dâng cúng tổ tiên, ông bà trong ba ngày đầu năm.

Theo quan niệm nhân gian, “ngũ quả” thể hiện sự tập trung các loại trái cây đã được kết tinh nuôi dưỡng bởi tú khí Âm Dương của đất trời. Bên cạnh đó, theo quan niệm phong thủy, số 5 - ngũ hành - là một con số rất tốt thể hiện sức mạnh và sự phát triển. Do đó, ý nghĩa mâm ngũ quả ngày Tết là thể hiện sự mong muốn âm dương hòa hợp, sinh sôi nảy nở; đồng thời, sự kết hợp các loại trái cây trên cùng mâm nhằm để gửi gắm những ước muốn tốt đẹp trong năm mới. Mâm ngũ quả gồm 5 loại trái cây với 5 màu sắc khác nhau tượng trưng cho ngũ phúc: Giàu có,

sang trọng, sống lâu, khỏe mạnh và bình yên, và có ý nghĩa đặc trưng theo từng vùng miền.

- Ở miền Bắc, mâm ngũ quả được bày theo thuyết Ngũ hành trong văn hóa phương Đông, có nghĩa là vạn vật dung hòa cùng Trời Đất. Do đó, mâm ngũ quả thường phối theo 5 màu đó là: Kim màu trắng, Mộc màu xanh, Thủy màu đen, Hỏa màu đỏ, Thổ màu vàng. Người dân miền Bắc thường trang trí, sắp xếp màu sắc của từng loại quả xen kẽ với nhau để hợp phong thủy ngày Tết và bắt mắt. Thông thường mâm ngũ quả ở miền Bắc gồm 5 loại quả: chuối, bưởi, đào, quýt, hồng.

Mâm ngũ quả miền Bắc

- Miền Trung khí hậu khắc nghiệt, đất đai cằn cỗi, ít trái cây, cho nên người dân không cầu nệ ở mặt hình thức khi bày mâm ngũ quả, mà chú trọng sự thành tâm trong việc thờ cúng ông bà tổ tiên. Do đó mâm ngũ quả ở miền Trung thông thường đơn giản, mỗi nhà khác nhau, quả gì cũng được, miễn là tươi ngon.

Mâm Ngũ quả miền Trung

- Miền Nam vốn được thiên nhiên ưu đãi nên các loại trái cây rất phong phú, và ý nghĩa mâm ngũ quả ngày Tết của người dân miền Nam thể hiện tính giản dị, dân dã và hóm hỉnh. Từ đó, có sự khác biệt với miền Bắc và miền Trung là trong mâm ngũ quả của người miền Nam không có chuối với quan niệm rằng, chuối được phát âm giống với “chúi” thể hiện sự khó khăn. Ngoài ra, cam cũng không được chọn cúng trong ngày Tết với ý nghĩa “cam khổ, chịu đựng”.

Năm loại trái cây thường được lựa chọn để trưng bày trên mâm ngũ quả miền Nam là: Mãng cầu, sung, dứa, đu đủ, xoài, với ước mong gia đình được sung túc: “Cầu sung vừa đủ xài”. Đặc biệt, trên bàn thờ thường có thêm cặp dưa hấu xanh vỏ, đỏ lòng tượng trưng cho lòng trung nghĩa và trinh liệt của người phương Nam.

Mâm ngũ quả miền Nam

Rước Ông bà

Ngày 30 Tết, mâm cơm dâng cúng tổ tiên để rước ông bà cùng về chung vui với con cháu trong những ngày Tết được các con cháu trình trọng dâng lên bàn thờ gia tiên. Sau khi cúng xong mọi người cùng dùng cơm trong bữa tiệc tất niên kết thúc năm cũ. Buổi tiệc tất niên thể hiện nét đẹp của văn hóa Việt, đây là bữa cơm gắn kết các thành viên trong gia đình lại với nhau sau một năm dài tứ tán mưu sinh. Trong tâm thức của người dân Việt, đây là dịp họp mặt đông đủ các thành viên trong gia đình có cả sự hiện diện của ông bà, cha mẹ quá vãng trở về vui tết với con cháu, cho nên mọi người tạm gác bỏ những buồn phiền, hờn giận trong năm cũ với niềm tin thiêng liêng một năm mới sẽ tốt đẹp.

Lễ cúng giao thừa

Quan trọng nhất trong ngày Tết là Lễ cúng giao thừa còn gọi là

lễ trừ tịch, là thời khắc tạm biệt năm cũ và đón chào năm mới. Theo quan niệm người xưa, lễ cúng giao thừa mang ý nghĩa trừ tà xua ma, cho nên có tục đốt pháo xua đuổi những điều xui rủi, đón nhận những điều may mắn tươi sáng. Theo phong tục của người Việt Nam, lễ cúng Giao thừa thường được cử hành khi kết thúc giờ Hợi ngày 30, sang giờ Tý mở đầu ngày mừng Một Tết, tức là khoảng từ 11h đêm 30 Tết đến 1 giờ sáng ngày mừng 1 Tết. Cúng giao thừa là một nghi thức không thể nào thiếu được của người dân Việt. Nhà nhà đều có bàn hương án đặt trước sân nhà để cúng Trời Đất, với sự thành tâm cầu mong một năm mưa thuận gió hòa, cuộc sống an bình sung túc, vạn sự may mắn hanh thông. Sau lễ cúng giao thừa, người dân Việt có tục đến chùa thắp hương, hái lộc đầu năm.

Chúc Tết

Ngày Tết cổ truyền Việt Nam còn có ý nghĩa là khoảng thời gian mà con người được tạm gác lại những lo toan cho tâm hồn nghỉ ngơi bình lặng.

Từ mừng 1 đến mừng 3 Tết, là ba ngày quan trọng nhất để thể hiện tình cảm thiêng liêng trong gia đình và ngoài xã hội. Ông bà ta có câu: “Mừng 1 tết cha, mừng 2 tết Mẹ, mừng 3 tết thầy”. Đây là một nét văn hóa tôn vinh truyền thống đạo đức của người dân Việt, nhắc nhở con người tinh thần nhân bản, sự ghi nhớ công lao của tổ tiên, ông bà, cha mẹ khi còn sống cũng như khi đã quá vãng và lòng biết ơn đối với thầy cô đã dạy dỗ, truyền đạt kiến thức, tạo dựng nghề nghiệp cho mình cũng là tình cảm giữa người với người trong cộng đồng xã hội.

Ngày mừng 1 và mừng 2 Tết, con cháu mặc quần áo mới đến “mừng tuổi” với lời chúc ông bà, cha mẹ được mạnh khỏe, sống

lâu. Đáp lại, các bậc trưởng thượng cũng chúc con cháu khỏe mạnh, học giỏi hoặc làm ăn may mắn, thành đạt, kèm theo là những bao “lì xì”. Tết đến cũng còn là dịp bà con láng giềng qua lại thăm viếng nhau, mời nhau chung trà, miếng mứt để thắt chặt tình làng, nghĩa xóm.

Chúc Tết vào đầu năm mới là một nét đẹp trong văn hóa Việt Nam, là một phong tục tập quán hàm chứa ý nghĩa của tinh thần vị tha trong tình nghĩa đồng bào có tự ngàn xưa trên dòng lịch sử Tiên Rồng.

Chúc tết ông bà, cha mẹ đầu năm (ảnh Internet)

Tết Nguyên đán cổ truyền của người Việt chính là những khát vọng mơ ước tốt đẹp hướng về tương lai được lưu truyền từ đời này sang đời khác đã hình thành nền văn hóa đậm chất nhân văn giúp cho giống giòng HỒNG LẠC vượt qua bao nỗi thăng trầm biến đổi để giữ mãi hồn thiêng của dân tộc mà những thế hệ tiếp nối phải trân trọng, giữ gìn và phát huy.

Tư liệu tham khảo

1. Nét đẹp văn hóa Việt: Ông đồ và tập tục, Flyro.
2. Nét đẹp văn hóa chúc tết đầu năm của người Việt, <https://www.quangninh.gov.vn>.
3. Phong tục đưa ông Táo về Trời (23 tháng chạp) nét đẹp trong văn hóa của người Việt. <http://abavn.com>.
4. Cách bày và ý nghĩa mâm ngũ quả ở ba miền trong ngày Tết, <https://www.hoaquadaklak.com>.